

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (RP 126/2024 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Mikko Horko, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Hannele Tanhua, social- och hälsovårdsministeriet
- professor Elina Pirjatanniemi.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- professor (emeritus) Teuvo Pohjolainen
- professor Janne Salminen.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

I propositionen ingår ett avsnitt om lagförslagens förhållande till grundlagen och lagstiftningsordningen.

Enligt regeringen kan lagarna stiftas i vanlig lagstiftningsordning. Regeringen anser det dock vara motiverat att inhämta ett utlåtande om propositionen av grundlagsutskottet.

Utlåtande GrUU 50/2024 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) Det föreslås att lagen om allmänt bostadsbidrag ändras så att förmögenhetsprövning återinförs i grunderna för fastställande av bidraget. Dessutom föreslås det att kommungrupperingen som gäller de maximala boendeutgifterna ses över och att bedömningen av företagares inkomster preciseras. Det föreslås att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras så att den förmögenhetsgräns som ska beaktas vid beslut om bostadsbidrag sänks. Vid beslut om bostadsbidrag för pensionstagare beaktas dessutom tilläggssjälvrisker när årsinkomsten överstiger de inkomstgränser som anges i lagen.

(2) De föreslagna bestämmelserna är betydelsefulla främst med avseende på grundlagens 19 § 4 mom. Momentet föreskriver att det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Bestämmelsen tryggar inte denna rätt som en subjektiv rättighet. Rätten till en bostad som en individuell rättighet för alla tryggas inte heller i Finland genom bestämmelser på vanlig lagnivå. De sociala förmånerna vid boende är det allmännas metoder för att verkställa skyldigheten enligt grundlagen (GrUU 17/2014 rd, s. 2). Det allmänna främjar vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende också på annat sätt, till exempel genom subventioner till bostadsbyggande.

(3) I 19 § 4 mom. i grundlagen finns en hänvisning till att man själv ska ordna sitt boende. Enligt förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd, s. 76) kan ansvaret för de grundläggande sociala rättigheterna inte enbart bäras av det allmänna. Stadgandena om de grundläggande fri- och rättigheterna betonar som helhet snarare samhällsmedlemmarnas aktivitet för att förverkliga de grundläggande fri- och rättigheterna. Också boendet ska i huvudsak förverkligas på individens eget initiativ (GrUU 14/2023 rd, stycke 3).

(4) Behovet av att stödja boendet är inte en social risksituation enligt 19 § 2 mom. i grundlagen. Men grundlagsutskottet har ansett att bostadsbidraget är kopplat till och relevant också med avseende på den grundläggande försörjningen enligt 19 § 2 mom. och oundgänglig försörjning och omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 59/2016 rd, s. 2, GrUU 17/2014 rd, s. 2, GrUU 10/2011 rd). De villkor för bostadsbidrag som föreskrivs på vanlig lagnivå är knutna till inkomsterna och inte uttryckligen till sociala risksituationer enligt 19 § 2 mom. i grundlagen (GrUU 14/2023 rd, stycke 4).

(5) Syftet med propositionen är att balansera statsfinanserna. Syftet med ändringarna är enligt propositionen (s. 14) också att rikta det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare till de stödmottagare som behöver det mest och till dem som har det sämst ställt.

(6) Det ligger helt i linje med den aktivitetsplikt som ålagts lagstiftaren visavi dimensioneringen av sociala rättigheter att den sociala tryggheten riktas och utvecklas enligt samhällets ekonomiska resurser och att man kan ta hänsyn till den rådande situationen inom samhällsekonomin och de offentliga finanserna vid dimensioneringen av förmåner som direkt finansieras av det allmänna (se t.ex. GrUU 34/1996 rds. 2—3, och GrUU 6/2009 rd, s. 8). I fråga om bostadsbidraget har grundlagsutskottet ansett att också det allmännas skyldighet att främja vars och ens boende kan anses ställa vissa hinder i vägen för att försämra bidraget för att själv ordna sitt boende (GrUU 17/2014 rd, s. 2).

Utlåtande GrUU 50/2024 rd

(7) Enligt grundlagsutskottets etablerade praxis kan statsfinansiella sparmål under en lågkonjunktur vara en godtagbar grund för att i viss mån också göra ingrepp i nivån på de grundlagsfästa rättigheterna (se GrUB 25/1994 rd och t.ex. GrUU 25/2012 rd och GrUU 44/2014 rd). Men inte heller då får bestämmelserna sammantaget äventyra den grundlagstryggade grundläggande fri- eller rättigheten (GrUU 14/2015 rd, s. 3). Enligt förarbetena till grundrättighetsreformen uppfylls kraven i 19 § 2 mom. i grundlagen inte av lagstiftningsändringar som innebär ett väsentligt ingrepp i tryggheten av den grundläggande försörjningen (RP 309/1993 rd, s. 75, se även t.ex. GrUU 40/2018 rd och GrUU 45/2017 rd). Utskottet anser det också vara klart att en försämring inte får leda till att kärnan i grundrättighets- och människorättsförpliktelserna blir en död bokstav (t.ex. GrUU 14/2015 rd, s. 3).

(8) Tryggheten av den grundläggande försörjningen enligt 19 § 2 mom. i grundlagen är i sig oberoende av den gällande sociallagstiftningen och hör alltså inte direkt samman med vissa befintliga förmånssystem (RP 309/1993 rd, s. 74/II, GrUB 25/1994 rd, s. 11/I). De ändringar som nu föreslås i det allmänna bostadsbidraget och bostadsbidraget för pensionstagare utgör enligt grundlagsutskottet inte väsentliga ingrepp i tryggheten av den grundläggande försörjningen. De är inte heller problematiska med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen och undergräver inte heller kärnan i de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (se även GrUU 14/2023 rd, stycke 13).

(9) Propositionen redogör för konsekvenserna av lagförslagen. Dessutom hänvisar propositionen till den bedömning av de sammantagna konsekvenserna av ändringar i den sociala tryggheten som blev färdig senare. Grundlagsutskottet anser i likhet med propositionen (s. 32) att det är motiverat att det i efterhand görs en täckande bedömning av de sammantagna konsekvenserna av förslagen i denna proposition och andra sparbeslut.

UTSKOTTETS FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 50/2024 rd

Helsingfors 13.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
vice ordförande Vilhelm Junnila saf
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Jarmo Lindberg saml
medlem Mira Nieminen saf
medlem Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Onni Rostila saf
medlem Ville Skinnari sd
medlem Paula Werning sd
medlem Johannes Yrttiaho vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Liisa Vanhala.